

Belül tágasabb

A Figyelő szerkesztőségében 1976 és 1996 között eltöltött csaknem két évtized alatt gondolkodásom középpontjában mindig az elsődlegesen a piac vagy az állam által szervezett gazdaság dilemmája állt. E kétféle megközelítés a kilencvenes évek második felében a magyar gazdaság EU-csatlakozás előtti helyzetével, a tagság feltételezett hatásaival és a követendő magyar stratégiával kapcsolatos vitákban is tükröződött.

KÉT MEGKÖZELÍTÉS

Az egyik nézet képviselői azt mondták, a belépés a fejletlen magyar gazdaságnak mindekelőtt az EU-tagság révén megszerezhető támogatások miatt érdeke. Emellett a csatlako-

zási tárgyalások során minél több derogációt kell elérni, mivel a magyar gazdaság strukturális elmaradottsága miatt számos területen még nem állná a versenyt európai konkurenseivel. E felfogás hívei a minél inkább fájdalommentes átmenet érdekében akár lassították volna a folyamatot, miközben a támogatások egy részét már a belépés előtt szerették volna igénybe venni. E megközelítés tehát a magyar gazdaság átalakításában kisebb szerepet szánt a belső reformoknak, s nagy reményeket fűzött az EU-tól megszerezhető támogatásokhoz. Ezzel szoros összefüggésben a monetáris unióhoz való majdani csatlakozás előfeltételként jelentő maastrichti kritériumokhoz való közeledést nem tekintette gyakorlati jelentőségű

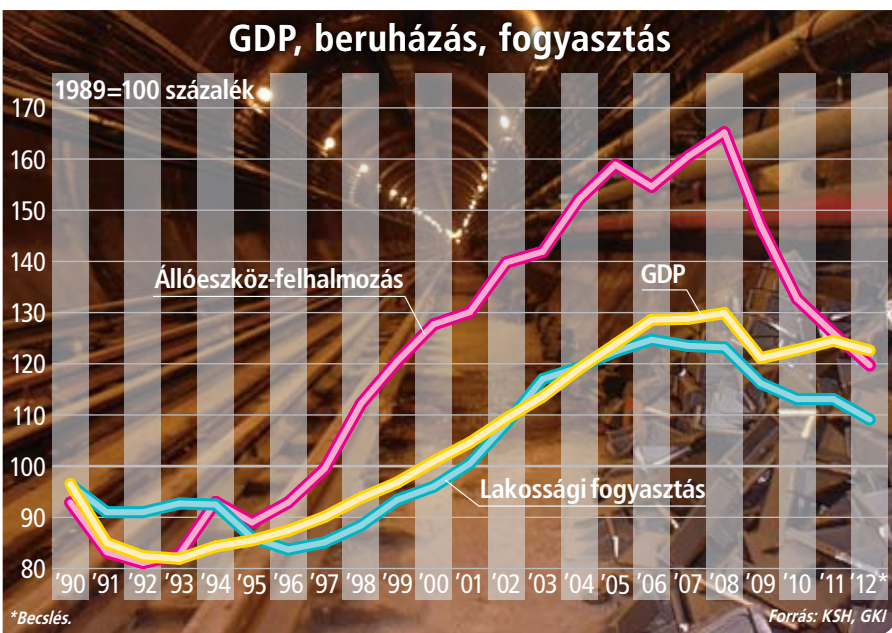
Az EU-val való kapcsolataink mostani, negyedik szakaszát az különbözteti meg a kétezres évek korábbi szakaszaitól, hogy nemcsak konzerválja a lemaradást, de szembe fordult az európai piacgazdaságokra és demokráciákra jellemző szabályokkal.

célnak, mivel közvetett hatásában az is konfliktusokkal jár, strukturális változásokat kikényszerítő lett volna.

A másik felfogás viszont sorskérdésnek tekintette az EU-csatlakozást. Abból indult ki, hogy a globalizálódott világ gazdaságához való alkalmazkodás – amely Magyarország számára méretei és földrajzi elhelyezkedése következtében elsősorban a multinacionális cégekhez és az unióhoz való igazodást jelent – a fejlődés, a modernizálódás egyetlen reális útja. E nézet képviselői tehát a világpiaci kereslethez és termelési rendszerekhez való strukturális alkalmazkodást a tagságtól függetlenül is elkerülhetetlennek tekintették.

SZŰKÍTÉSSEL JÁRÓ REFORMOK

Az EU-belépéstől nemcsak ennek megvalósításához nyújtott pótlólagos – politikai stabilizáló és pénzügyi – segítséget remélték, de azt is látták, hogy a kívül maradók számára sokkal nehezebb és költségesebb lesz az alkalmazkodás (például a schengeni egyezmény következtében). E felfogás hívei azzal is tisztában voltak, hogy maga az unió is világ gazdasági pozíció megtartásáért küzd, s ennek következtében az EU, illetve tagországai tevékenységének számos területen – így az állami tulajdon terjedelmében, a szociális rendszerek kiterjedtségében és működési rendszerében, a költségvetési kiadások nagyságrendjében – szűkítéssel együtt járó reformok várhatók. Úgy vélték, hogy a magyar gazdaság modernizálása alapvetően tőkevonzó és -felhalmozó képességének további javítása alapján mehet végbe, amelyben az EU-tagságból származó előnyök csak kiegészítő szerepet játsza-

A négy periódus

2000–2006: Az első időszak növekedési szempontból ugyan viszonylag sikeres, de a külső és belső egyensúlyt drámaian rontó volt. Az évtized első felében folytatott, a választás előtti ígérletversenyen alapuló, a keresletet drasztikusan élénkítő, majd az egyensúlyt erőtlennül, érdemi reformok vagy átalakítások nélkül javító gazdaságpolitika ugyanis a lényegét tekintve volt elhibázott, s 2006 nyárára végképp ki is fulladt.

2006–2008: A második időszak gazdaságpolitikája egyfe-

lől az egyensúly gyors javítását, másfelől mélyreható szerkezeti reformok végrehajtását állította középpontba, ez lényegét tekintve helyes volt. Ennek az időszaknak a fő problémája az lett, hogy a szerkezeti átalakítások nagy részét nem sikerült végrehajtani, a költségvetési kiigazításban pedig, ezzel is összefüggésben, túl nagy volt az adóemelés és kicsi a kiadáscsökkentés szerepe.

2008–2010: A harmadik időszakot a világgazdasági válság határozta meg, amikor először az ország pénzügyi egyensúlyát kellett megőrizni, majd szerkezeti átalakításokba is kezdő, rendkívül szigorú gazdaságpolitikával sikerült visszanyerni a nem-

zetközi intézmények bizalmát. Ez a választások után megalakuló kormány számára lehetővé tette volna, hogy komolyabb szigorítás nélkül folytassa az egyensúlyozó gazdaságpolitikát, s a kormányváltáskor természetes hangsúlyváltás, forrásátcsoportosítás ennek alárendelten mehessen végbe.

2010–: A negyedik, a két évvel ezelőtti kormányváltással kezdődő s napjainkban is tartó időszakot egy kifejezetten piacellenes, szabadságharcos, nemzeti populistá irányvonal jellemzi, mely a piacgazdaság elveivel ellentétes, egycentrumú, autokrata modell felé mutat. Ennek jellemzői többek között:

- a független intézmények hatáskörének radikális szűkítése, illetve a kormányzathoz kötődő személyekkel való feltöltése;
- a jogbiztonság, a magántulajdon szentségének megkérdőjelezése;
- az állam hatókörének kiterjesztése;
- egyes piacgazdasági szereplők állami és állami vállalati megrendeléseken keresztül helyzetbe hozása, az adószabályok már-már változatokra szabása;
- a szerzett jogok agresszív felülvizsgálata, az ezzel való nyílt zsarolás;
- a kedvezőtlennek minősített tendenciák nyomásgyakorlással – pl. bérkommandóval való fenyegetéssel vagy akár egyedi kompenzációkkal – való kezelése.

hatnak. E nézet szerint az uniós támogatásokat és derogációkat nem az elavult struktúra védelmére kell felhasználni, hanem a modernizációs folyamat gyorsításához. A minél gyorsabb és minél egyenrangúbb tagság mellett foglaltak állást, s ennek megfelelően már akkor is nagy fontosságot tulajdonítottak a maastrichti kritériumok felé való közeledésnek.

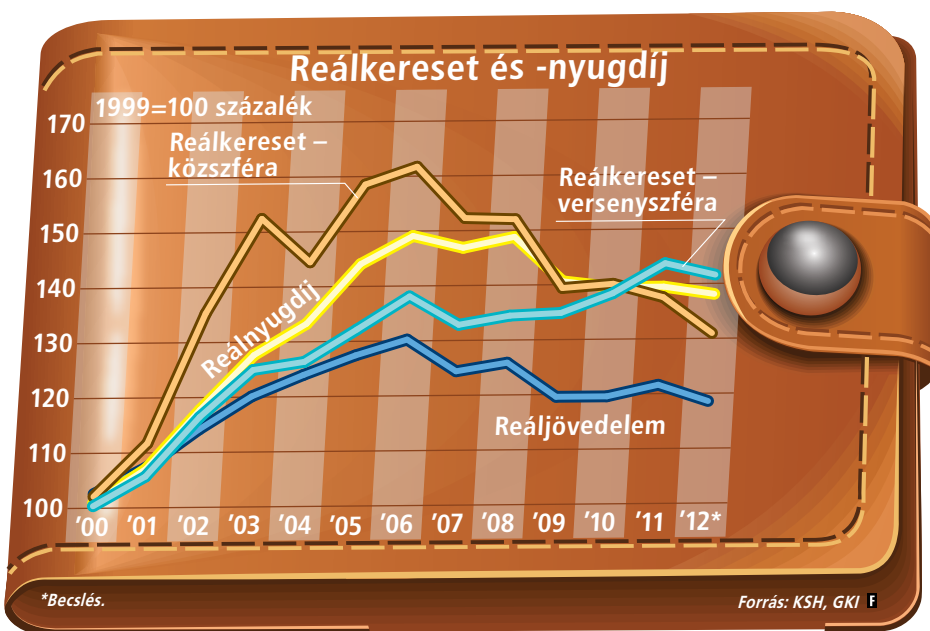
Jól látható, hogy az EU-csatlakozással kapcsolatos kétféle véleményben a magyar gazdaságpolitika fent jelzett dilemmái fogalma-

zódtak meg. S az is, hogy ezeket az alapkérdéseket azóta sem sikerült meghaladni. Ennek következtében a kétezres évek magyar gazdaságtörténete nem sikertörténet. Bár a magyar gazdaság 2000 és 2011 között gyorsabban fejlődött az uniós átlagánál, ám lényegesen lassabban régiós versenytársainál. Ugyanakkor abban, hogy a tagság növekedésgyorsító hatása viszonylag csekély volt, paradox módon fontos szerepe volt az ahhoz vezető út sikerének. A vámok eltörlésé-

ből, a piacok megnyitásából, a befektetések növekedéséből, továbbá a piacgazdaság intézményeinek kiépítéséből eredő pozitív hatások ugyanis a magyar gazdaságban már a rendszerváltás időszakától kezdve – annak részeként, a tényleges tagság előtt – érvényesültek. 2004 után a mindenki számára érthető változás a határok lebomlása és az EU-támogatások folyósítása volt. A két-éves évek gyenge teljesítménye azonban nagyrészt politikai-gazdaságpolitikai hibák következménye volt, ezen belül négy, markánsan eltérő időszak különböztethető meg (lásd keretesünkben).

NYÍLT SZEMBEFORDULÁS

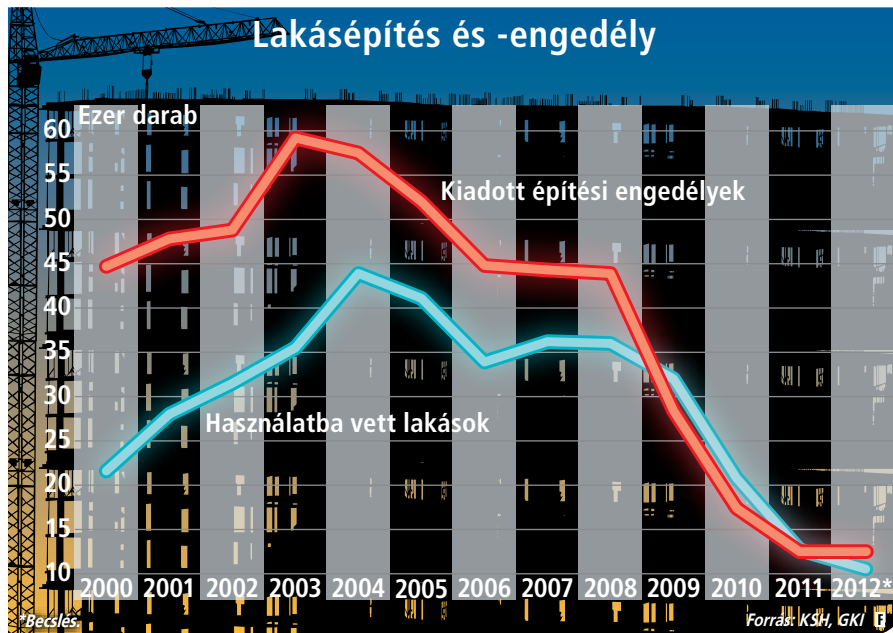
Az első három időszakban a gazdaságpolitika EU-val kapcsolatos fő hiányossága „csak” az volt, hogy adós maradt annak a rendszernek és szabályozásnak a kialakításával, amely forrásokat tudott volna felszabadítani az uniós által is támogatott célok társfinanszírozásához, illetve teljesíthetővé tette volna a maastrichti kritériumokat. Ezzel szemben a jelenlegi kormány gazdaságpolitikája nemcsak szakmai hibái és gyengesége miatt bírálható, hanem amiatt is, hogy nyíltan és széles körben szembefordult az európai piacgazdaságokra és demokráciákra jellemző szabályokkal. Ez az autokrata modell lényegéből következően került konfliktusba a számára korlátot jelentő EU-val. Az ütközés lát-

hatóan olyan erős, hogy a kormány akár az ország finanszírozhatóságát, illetve annak költségrobbanását is hajlandó kockáztatni autonómiája érdekében. Ez a nyilvánvalóan nem nemzetgazdasági, hanem hatalmi-politikai megfontolásokon alapuló gazdaságpolitika kifejezetten önsorsrontó, hiszen láthatóan alkalmatlan a kormány fő céljai, a növekedés gyorsítása és az államadósság csökkentése elérésére.

GLOBÁLIS PROBLÉMÁK

Közben arról sem szabad elfeledkezni, hogy az Európai Unió maga sem tartozik a világ dinamikusan fejlődő régiói közé, világgazdasági súlya folyamatosan csökken, versenyképessége romlik, s ez a folyamat egyes tagállamainak válsága és ennek az euró helyzetére gyakorolt hatása miatt az elmúlt években csak gyorsult. Kezdetben elsősorban a túl költséges és rugalmatlan „jóléti társadalom” nehezen megvalósítható reformjáról, majd mindinkább az európai integráció további fejlődési irányának bizonytalanságáról, a tagállami (felelőtlenséget is magában foglaló) önállóság és az egységes európai gazdaság-

politika viszonyáról volt szó. Ez utóbbi témában az európai válságkezelés kényszere lényegi változást hozott. Az EU késedelmesen, éles politikai viták és a lakosság egy részének értetlenségétől kísérvé, de elindult a monetáris unióból a fiskális és politikai unió irányába; a csökkenő nemzeti szuverenitásért cserébe válságkezelést, viszonylagos stabilitást és fejlődési perspektívát ajánlva. Ehhez képest a megújuló, a feladatokhoz lassan fel-növő EU-politikához viszonyítva különösen anakronisztikus a csak a „saját szemétdomb-jával” törődő magyar politika.

A versenyképesség vagy éppen az egyensúly javítása érdekében szükséges népszerűtlen intézkedésekért, a megszorító és reformlépésekért a többi tagállam politikusai is szívesen hátrítják a felelősséget az EU-ra. A társadalmak a növekvő versenyből származó előnyöket természetesnek tekintik, a hátrányokat viszont automatikusan a – saját vagy az európai – kormányzat számlájára írják. A nemzeti kormányok ezért az egyoldalú „nemzetállam kontra EU” megközelítéssel gyakran rá is játszanak az euroszkepticizmusra, miközben ezzel egyben gerjesztik is azt, egyúttal korlátozva saját későbbi mozgásterüket.

ELEMI ÉRDEK

Magyarországnak mint kisméretű, tőkehiányos, külső finanszírozásra szoruló, sérülékeny országnak elemi érdeke az erős, kiterjedt válságkezelésre képes európai közösség. Ugyancsak elemi érdeke azoknak a lépéseknek a megtétele, amelyek az unió és saját versenyképességének javítását szolgálják. A kétezres évek első évtizedében a magyar reformképtelenség régió-n belüli leszakadásunkhoz vezetett. A második évtized autokratikus tendenciái azal fenyegetnek, hogy Magyarország az EU periferiájára kerül, s nemcsak régió-n belüli viszonylagos, de abszolút helyzete is romlik.

Karsai Gábor, a GKI Gazdaságkutató Zrt. vezérigazgató-helyettese

A Figyelőnél 1976–1996 között dolgozott

